

## YANGI O‘ZBEKISTONNING MADANIY-MA’RIFIY HAYOTIDA JADIDCHILAR TASHKIL ETGAN MAKTABLARNING O‘RNI

**Ziyodov Husniddin Isomiddin o‘g‘li**

*Ma’naviyat asoslari (Ijtimoiy- gumanitar fanlarni  
o‘qitish metodikasi)*

1-kurs magistr Gmail: [husniddinziyodov2@gmail.com](mailto:husniddinziyodov2@gmail.com)

Tel: +998900331088

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada jadidchilar tashkil etgan maktablarning Yangi O‘zbekistonning madaniy-ma’rifiy hayotiga ta’siri tahlil qilinadi. Ushbu maktablarning o‘z davridagi innovatsion pedagogik yondashuvlari, milliy uyg‘onish g‘oyalarini rivojlantirishdagi roli hamda zamonaviy ta’lim tizimi uchun ilhom manbai sifatida xizmat qilishi ko‘rib chiqiladi.

**Kalit so‘zlar:** jadidchilik, yangi maktab, madaniy-ma’rifiy rivojlanish, milliy uyg‘onish, O‘zbekiston, ta’lim tizimi, innovatsion pedagogika.

Jadidchilik harakati XIX asr oxiri va XX asr boshlarida O‘zbekiston ijtimoiy-madaniy hayotida yangi davrni boshlab berdi. Ushbu harakatning asosiy maqsadi xalqning savodxonligini oshirish, ma’rifat va zamonaviy fanlarni keng joriy qilish orqali jamiyatni qoloqlikdan olib chiqish edi. O‘sha davrda an’anaviy madrasalar ko‘proq diniy ta’lim berishga qaratilgan bo‘lib, dunyoviy bilimlarga kam e’tibor qaratilar edi. Natijada jadidlar yangi maktablar orqali ta’lim tizimini modernizatsiya qilishni asosiy vazifa sifatida belgilab oldilar.

Bu maktablar nafaqat o‘quv jarayonida zamonaviy yondashuvlarni qo‘llagan, balki milliy uyg‘onish g‘oyalarini targ‘ib qiluvchi ilmiy-ma’rifiy markazlar sifatida xizmat qilgan. Ular milliy til va madaniyatni rivojlantirishni o‘z faoliyatlarining asosiy yo‘nalishlaridan biri deb bilganlar. Bugungi kunda Yangi O‘zbekistonning ta’lim

tizimida jadid maktablarining innovatsion yondashuvlari, ilg'or pedagogik qarashlari va milliy-ma'naviy merosi chuqur o'rin egallamoqda. Shu sababli jadidlar asos solgan ta'lim tizimini o'rganish va qadrlash nafaqat tarixiy ahamiyatga, balki zamonaviy taraqqiyot uchun muhim ahamiyatga ega.[1]

Jadidchilik harakati doirasida tashkil etilgan maktablar o'z davri uchun mutlaqo yangi ta'lim tizimini ifoda etgan bo'lib, ularning asosiy xususiyati an'anaviy va zamonaviy ta'lim o'rtasidagi integratsiyani amalga oshirish edi. Bu maktablar pedagogik faoliyatda innovatsion yondashuvlarni joriy qilib, o'quvchilarni nafaqat diniy, balki dunyoviy bilimlar bilan ham qurollantirishga qaratilgan edi. Yangi usul maktablarining eng muhim jihatlaridan biri ta'lim jarayoniga o'zgarishlarni kiritish edi. An'anaviy madrasalardan farqli o'laroq, bu maktablarda matematika, geografiya, tarix, biologiya kabi dunyoviy fanlarni o'rgatish yo'lga qo'yilgan. Ayniqsa, matematika va geografiya fanlarini o'qitish orqali o'quvchilarda dunyoqarashni kengaytirish va mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga katta e'tibor berilgan. Shu bilan birga, jadidlar yangi alifbo joriy qilish orqali savodxonlikni oshirishga erishganlar. Bu o'zgarishlar o'quv jarayonini yanada qulay va samarali qilib, zamonaviy bilimlarni tezroq o'zlashtirishga imkon yaratgan.[2]

Bundan tashqari, jadid maktablarining yana bir muhim xususiyati ularning tarbiyaviy vazifalarida namoyon bo'ldi. Ushbu maktablarda milliy uyg'onish g'oyalari, vatanparvarlik tuyg'ulari va ijtimoiy adolatga intilish targ'ib qilindi. O'quvchilar nafaqat ilm-fan sohasida, balki ijtimoiy jihatdan ham faol bo'lishga da'vat etilgan. Jadidlarning fikricha, xalqni qoloqlikdan olib chiqish va jamiyatni rivojlantirish uchun milliy o'zlikni anglash hamda zamonaviy dunyoqarashni shakllantirish juda muhim edi. Jadid maktablarida zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanilganligi tufayli o'quvchilar o'quv jarayonida faol qatnashib, o'z fikrlarini erkin ifoda etishga o'rgatilgan. Bu esa yosh avlodning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirgan va ularni kelajakda jamiyat uchun foydali shaxslar sifatida

shakllantirgan. Shu jihatdan, jadid maktablari nafaqat o'quvchilar uchun, balki butun jamiyat uchun ma'naviy-ma'rifiy islohotlar o'chog'i sifatida xizmat qilgan.[3]

Bugungi kunda Yangi O'zbekiston ta'lim tizimida jadidlar qoldirgan merosning izlari yaqqol seziladi. Zamonaviy maktablarda foydalanilayotgan ilg'or texnologiyalar, o'qitishning interaktiv usullari va milliy qadriyatlarga asoslangan yondashuv jadidchilik g'oyalari davomidir. Ayni paytda jadidlarning ta'limni universallashtirish va har bir kishiga teng imkoniyat yaratish g'oyalari ham zamonaviy ta'lim siyosatining asosini tashkil etmoqda. Bu esa jadid maktablarining Yangi O'zbekistonning madaniy-ma'rifiy hayotidagi o'rnini naqadar muhim ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. Jadidchilik harakatining ta'lim tizimiga kiritgan o'zgarishlari nafaqat o'quv dasturlarida, balki maktablar tashkiliy tuzilmasida ham o'z aksini topdi. Jadidlar o'z maktablarini faqat ilm olish maskanlari deb emas, balki ijtimoiy yangilanishning markazlari sifatida ko'rishgan. Ular ta'lim jarayonini o'zgarishlarga uchratish orqali milliy taraqqiyotning boshlanishini ko'rganlar. Bunda alohida ahamiyat berilgan jihatlardan biri o'quvchilarda o'z shaxsini anglash va dunyoqarashni shakllantirishga yo'naltirilgan yondashuv edi.[4]

Jadid maktablari o'quvchilarni faqat yurtning ijtimoiy-iqtisodiy hayotiga emas, balki xalqaro maydonda ham raqobatlashishga tayyorlashni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan edi. Ular chet tillarini o'rgatish, yevropacha fikrlash uslublarini qabul qilishni ta'minlash orqali xalqni dunyo ilmlari bilan tanishtirishni maqsad qilganlar. Bu o'zgartirishlar o'z navbatida, o'quvchilarda milliy va global dunyoqarashni uyg'otish uchun muhim poydevor yaratdi. Jadidlar ta'limda nafaqat ilmiy bilimlarga e'tibor qaratgan, balki tarbiyani ham ajratmasdan olib borganlar. Ular o'quvchilarga ilm va ma'rifatni birlashtirib, shaxs sifatida yetuk va jamiyatda faol bo'lishga o'rgatishgan. Ularning pedagogik uslublari zamonaviy pedagogika uchun asos yaratgan, ayniqsa, interaktiv o'qitish, muhokama qilish va tahliliy fikrlashni rivojlantirishga alohida e'tibor berilgan. Bu metodlar hozirgi kunda ham O'zbekistondagi ta'lim tizimida keng qo'llanilmoqda.

Shuningdek, jadidlarning o'quvchilarga beradigan axloqiy va ma'naviy tarbiyasi bugungi kunda ham muhim ahamiyatga ega. Ular o'quvchilarni birinchi navbatda, yurtga, millatga xizmat qilishga, shuningdek, inson huquqlari va erkinliklarini hurmat qilishga o'rgatishgan. Buning natijasida, jadid maktablaridan chiqqan yoshlar nafaqat ilmda, balki ijtimoiy-siyosiy faoliyatda ham muvaffaqiyat qozonishgan. Jadidchilik harakatining yana bir ahamiyatli jihati – uning O'zbekistondagi musulmon dunyosidagi o'zgarishlarga ham ta'sir ko'rsatganidir. Jadidlar diniy va ma'rifiy sohalarda islohotlar o'tkazgan bo'lib, ular diniy bilimni zamonaviy fanlar bilan uyg'unlashtirishga intilganlar. Shu sababli, ular o'z maktablarida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning zamonaviy shakllarini taqdim etganlar, bu esa o'z navbatida, musulmon jamiyatida yangilanishni va modernizatsiyani ta'minlashga yordam berdi.[5]

Bundan tashqari, jadidchilik harakati mamlakatdagi ilmiy markazlar, xususan, madaniyat va ma'rifatni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratgan. Ularning ilmiy faoliyati nafaqat ta'lim tizimining takomillashuviga, balki mamlakatning madaniy va ma'naviy hayotini yangilashga ham katta ta'sir ko'rsatgan. Bugungi kunda jadidlarning ilmiy va madaniy merosi Yangi O'zbekistonning ma'rifatli, milliy va dunyoviy qadriyatlarni uyg'unlashtirgan ta'lim siyosatining asosini tashkil etmoqda. Jadidchilik harakati ta'lim va madaniyat sohasida amalga oshirgan islohotlar, ularning o'quvchilarda milliy mustaqillik, erkin fikrlash va faol ijtimoiy hayotga intilish hissini uyg'otganligi bilan ajralib turadi. Ularning ideyalarini o'rganish va amaliyotga tadbiq etish bugungi kunda Yangi O'zbekistonning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishida muhim rol o'ynashda davom etmoqda.[6]

Jadidchilik harakatining ta'lim sohasidagi islohotlari, shuningdek, xalqni ma'rifatga, yangilanishga va zamonaviy dunyoqarashni qabul qilishga undagan. O'z vaqtida amalga oshirilgan bu o'zgarishlar, bugungi kunda Yangi O'zbekistonning ta'lim tizimi uchun katta ilhom manbai bo'lib xizmat qilmoqda. Zamonaviy maktablar va pedagogik usullar, jadidlar tomonidan ishlab chiqilgan pedagogik yondashuvlarni

davom ettirib, yosh avlodni dunyoqarashi keng, bilimli va faollik bilan jamiyatga hissa qo'shadigan shaxslar sifatida tarbiyalashga intilmoqda. Jadidchilik harakatining ta'lim tizimiga kiritgan islohotlari, shuningdek, milliy uyg'onish g'oyalarini rivojlantirishga va xalqni jahon miqyosida raqobatbardosh qilishga bo'lgan intilishlarini bugungi kunda ham sezish mumkin. O'zbekistonning ta'lim siyosatidagi jadidchilik ruhidagi qadriyatlar, mamlakatning madaniy va ijtimoiy rivojlanishiga katta hissa qo'shmoqda. Shu bois, jadidlar tomonidan ta'lim va madaniyat sohasida amalga oshirilgan islohotlar, bugungi kunda ham O'zbekistonning kelajagini shakllantirishda muhim rol o'ynashda davom etmoqda.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. G'ulomov, H. *Jadidlar va ularning ta'lim tizimi*. Toshkent: Ma'naviyat, 2000.
2. Said, Z. *O'zbek milliy uyg'onish harakati*. Samarqand: Zarafshon, 2010.
3. Karimov, I. A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat, 2016.
4. Mirzaev, A. *O'zbekiston ta'lim tizimidagi islohotlar: Jadidchilik ta'siri*. Toshkent: Ma'naviyat, 2014.
5. Rasulov, J. *Jadidlar va ma'rifat*. Buxoro: Ilm Ziyo, 2015.
6. Muhammadjanov, A. *Jadidchilik va o'zbek ta'limi*. Toshkent: Universitet, 2012.